

בחדרי חדרים שאין שם אדם, אבל בכגון דבר המוסתר בגוף האדם או בבגדיו, אין זה שייך לכלל האמור, ויש מקומות שלא גזרו (עפ"י תוס' לעיל סב. וע"ע: שער המלך הלכות יום טוב, דף כט ע"ד; חדושי רעק"א או"ח י, ה; קובץ שעורים כתובות אות רה).

עוד כתבו התוס' (בכתובות ס) והרא"ש: לא אסרו אפילו בחדרי חדרים אלא בדברים שיחשדוהו הרואים באיסור תורה, אבל בחשד על איסור דרבנן לא החמירו לאסור כי אם בפרהסיא. והובא זאת בפוסקים (משנ"ב שא"ס"ק קסה ובאה"ל שם. וע' גם בערוך השלחן רטו, טו אודות השכרת מרחץ לנכרי לשבת). ויש פוסקים החולקים על חילוק זה (ע' שו"ת מהר"י אסאד או"ח נו [וער"ן פ"ק דביצה שתי"ץ תירוץ אחר על קושית התוס', ולשיטתו נראה שאין לחלק בין חשד לאיסור דאורייתא או דרבנן. וע' מג"א שא"ס"ק"ו שהקשה על דברי התוס' מהסוגיא בשבת סה וצדד שהסוגיות חלוקות בדבר). ויש סוברים שלא אמרו התוס' להקל בחשד לאיסור דרבנן אלא במקום הפסד אבל בלאו הכי יש להחמיר אפילו בצנעה (עפ"י הפלאה כתובות ס; אגרות משה או"ח ח"ג ג – ובוזה ישבו קושית המג"א מהסוגיא דלעיל סה).

ומאידך, הרמ"א (יד"ד פו, ג) התיר לשתות חלב שקדים עם עוף גם באופן שאין הכר בחלב, מפני שאיסור עוף בחלב מדרבנן. וכבר הרבה הש"ך להקשות על דבריו, הלא התוס' לא התירו אלא בחדרי חדרים, אבל בפרהסיא אסור משום מראית העין גם במקום חשד לאיסור דרבנן, כמו שמשמע בהרבה מקומות בתלמוד (ע' למשל ע"ו כא לענין איסור השכרת מרחץ לנכרי משום מראית העין).

ויש אומרים (נחלת צבי שם) שאף הרמ"א לא דיבר בסעודות גדולות אלא לאדם בביתו שזה נידון כצנעה, שהרי בני הבית יודעים שאינו אלא חלב שקדים. הרי לפי זה פסק הרמ"א יסודו ומקורו בדברי התוס'.

וע' גם בשו"ת חות יאיר (קנ) שבפני רבים אין מי שמתיר בחשד לאיסור דרבנן.

ויש שכתבו שדוקא באיסורי שבת החמורים אסרו אפילו באיסור שבות משום מראית העין, אבל בשאר איסורים דרבנן לא גזרו משום 'מראית העין' לשיטת הרמ"א (ערוך השלחן או"ח רמג, י וע"ש טו; אגרות משה או"ח ח"ג ג).

ויש להעיר מדין הדלקת נר הנוכה בחצר עם שני פתחים משום החשד. ויש לדחות ששם היה זה מתחילת התקנה כשנקבע מקום ההדלקה, ואינה גזרה חדשה. גם י"ל שעיקר הטעם היה כדי להרבות בפירסום הנס, כמובא באחרונים סברא זו לתרץ מדוע במקומות אחרים לא חששו לחשד בכגון זה, כגון לעבור אחורי בית הכנסת שיש לו פתח אחר.

וע"ע: העמק שאלה בהשמטות לשאלתא מב, י; מאור ישראל לעיל כה; אגרות משה או"ח ח"ב סוס"י מ וח"ד פב.

דף קמו

'חזא רבנן דקא מנפצי גלימייהו, אמר קמחללין רבנן שבתא. אמר להו רב יהודה נפוצי (בבתי"מ: נפוצו) ליה באפיה, אני לא קפדינן מידי'. יש לשמוע שאעפ"י שמנער את הבגד מפני כבוד השבת [או מפני כל מאורע אחר], אם בדרך כלל אינו מקפיד ללבשו כן – מותר לנער (הגרשו"א, מובא בשש"כ טו הערה פט).

'אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף. א"ל הב לי כומתאי. [חזא דאיכא] טלא עליה, הוה קמחסם למיתבה ליה. א"ל נפוץ שדי, אנן לא קפדינן מידי'. יתכן לפרש שאביי סבר כיון שהוא עצמו מקפיד בדבר, אסור לו לנער. ורב יוסף השיב שמותר כי הולכים אחר בעל הבגד ואם הוא אינו מקפיד אין זו פעולת ניקוי כיון שאינו מתיפה לבעל הבגד.

ולפי זה באופן ההפוך, שבעל הבגד מקפיד והמנער אינו מקפיד – אסור. וצריך עיון (באור הלכה שב, א ד"ה והוא. וע' גם בשפ"א שמשמע שהולכים אחר בעל הבגד, אך אינו מוכרח שאפילו לקול"א).
 יתכן עוד שמעשה זה היה לאחר שנתעורר רב יוסף, ו'חזא' היינו הרגיש [ואפשר שלכן לא היה מקפיד כל כך על מראה הבגד הגם שהיה אסטניס בטבעו, כמו שאמרו בפסחים קיג:], וסבר אביי שהואיל ורבו מאור עינים, הדבר תלוי בהקפדת המלבישו. והשיבו רב יוסף שתלוי במי בלובשו. וצ"ע לדינא בהוריים המנערים בגד בנם הקטן שהוא עצמו אינו מקפיד עליו והם מקפידים. ובשפת אמת פירש שהיה מחסם (- מהסס. ר"ח) ליתנו לו, משום שהיה מסופק שמא מקפיד רב יוסף ואסור לנפץ, שמא אינו מקפיד ואין דרך ארץ ליתן לו בלא ניפוץ.

והרטנין יוצאין בסודרין שעל כתיפן, ולא רטנין בלבד אמרו אלא כל אדם. ואפילו הם מקופלים וכרוכים על הכתף, כי כן דרך לבישת הסודרים לפעמים, משא"כ בטלית חייב חטאת כי אין זו הדרך. אכן במקומות שנוהגים לצאת בחול כשהטלית כרוכה סביב הצוואר – מותר אף בשבת (עפ"י פוסקים; משנ"ב שא ס"ק קטו קכו).

האחרונים כתבו שהמשלשל טליתו סביב הצוואר אינו יוצא בזה ידי חובת ציצית (ע' מג"א ח סק"ג. ומש"כ 'לאו דרך עיטוף' – נראה לאו דוקא, דלהלכה אין צריך 'עיטוף' אלא כוונתו שאין זו 'לבישה' כלל). ויש מקום ללמד זכות לאותם הנוהגים כן, כי לא דיברו האחרונים אלא במקומות שאין נוהגים בלבישה כזו כלל, שעל כן באותם מקומות אסור לצאת כך בשבת (ע' ברמ"א יג, א), אך באותם מקומות שנהגו כן הרי עכ"פ לדעת הסוברים שבגד העשוי לצוואר חייב בציצית בעצם [ומה שפטרו היינו לפי שעושה בו שאר תשמישים (עפ"י מג"א), משא"כ בטלית של מצוה] הרי זו לבישה של מצוה, ואפילו אם נפטור בצעיף וכד', י"ל שכאן עדיף יותר מאחר ולפעמים מכסה בה ראשו ורובו הלכך אף כשמכסה רק ראשו וגבו העליון י"ל שחייב דמ"מ זהו כסות החייבת (ע' ביוסף דעת מנחות, קונטרס בענין ציצית ו, יד).

מי שנפרקה ידו ורגלו לא יטרפם בצונן. פירוש, לא ישפפנה הרבה בצונן שזוהי רפואתו (עפ"י שו"ע שכח, ל). ומדובר שאין חשש סכנת אבר אם לא יחזירנה למקומה, כגון שנשמה ממקומה קצת ולא לגמרי (עפ"י משנ"ב שם ס"ק קמה).

ויש מי שפירש שמדובר לאחר שהחזירו את האבר למקומו, שאין לשפשו במים. ואף בזה אם יש סכנת אבר – מותר (עפ"י ערוך השלחן סעיפים לט–מ. ובשו"ת שבט הלוי ח"ח פ נטה מדבריו, שאין כן משמעות הסוגיא והפוסקים).

(ע"ב) לא ישתטף אדם בין בחמין בין בצונן. דברי רבי מאיר. בחמין אסור משום 'גזרת מרחצאות' (הנוכרת לעיל מ), כדי שלא יבואו להחם בשבת. ואף בצונן אסור רבי מאיר משום שדומה כרוחץ בחמין שכן דרך הרוחצים להשתטף בצונן אחר הרחיצה (עפ"י תוס' ור"ן לעיל לט).

'בעא למקרי החדש הזה לכם אמר החרש היה לבס'. 'ונפל טעות זה בפיו לפי ענינו, שנעשה לבו לב אבן וחרש מלהבין אחרי אשר היה לבו כמעין המתגבר (כמו שאמרו באבות) בחבורו לחכמים' (מהרש"א). י"ל ששכחה כזו שייכת דוקא בחכם שהוא בחינת 'מעין המתגבר', שהוא נובע תדיר מעצמו ואינו אוצר בלבו ידיעות, ועל כן כשפסק מעינו הריהו כמי שלא למד כלום (שמעתי). וע"ע בדרשות בית ישי מא.

מהר"ש מאוסטרופולא כתב כי יש קליפה הנקרא רי"ב וגורמת לשכחה. וזה נרמז באותיות שנתחלפו לו – ר תחת ד, י תחת ז, ב תחת כ.

ומובא בספרים שאותיות הנ"ל הם אותיות רבי, לרמוז שטעה בזה שנתרחק מרבי. ע"ע באהל תורה (מהרב"נ שיחי').

ע"ע חודשי הרי"ם פרשת בא.

רב שמואל בר יהודה, עבדא ליה אימיה מגררתא דכספא. כתב המגן-אברהם (שכו סק"א) שמזה נהגו הבתולות להיות להם כלי מיוחד לשבת העשוי משער חיה [לצורך תיקון השער מעט, אבל לסרק ממש אסור משום תלישת שערות. מג"א שג סקכ"ב, מהריב"ש].

ולא פורש טעמו של ייחוד זה; יתכן שחומרא בעלמא היא ויתכן משום 'מעשה חול' (כמו שכתב בפרי מגדים), מאחר והברשה במברשת רגילה העשויה לסרק בה אסורה בשבת, לכן צריך להשתמש במברשת המיוחדת לשבת שלא יראה כ'עובדין דחול'. ובספר מאמר מרדכי מצריך שיהא זה כלי קטן שאינו עשוי לסריקה כלל. ושמא למד כן ממגרת של כסף האמורה בגמרא, ומפרש שהיה משונה משאר מגרדות. אך זה דוחק שהרי גם בשל כסף יכול להשתמש בה כשאר מגררות. לכן נראה שאם קשה להשיג מברשת שאינה ראויה לסריקה, אפשר לייחד לשבת כל מברשת העשויה משערות, ולתקן בה מעט את השער בשבת (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ב עח).

ויש שאין נוהגים לייחד מברשת לשבת (עפ"י שו"ת אור לציון ח"ב לו, בהערה).

א. מלשון המשנ"ב (שג סקפ"ו) משמע שאם אינו מתכוין להפריד היטב השערות כדי להשיר השערות המודולדות – מותר להברישי באופן שאינו 'פסיק רישיה' לתלישה. וצ"ע לפי זה האם מותר להברישי במברשת רכה באופן שבכל הברשה והברשה אין בה ודאות לתלישת שער רק בהברשה מרובה נושרות כמה שערות. ועכ"פ משמע בפוסקים שודאי טוב לכתחילה רק לתקן מעט ותו לא (כנ"ל באג"מ, ובמשנ"ב ס"ק פו. וע' ש"כ יד, מד).

ב. לענין מברשת שיניים, משמע באגרות משה (ח"א קיב) שאין צריך לייחד מברשת לשבת, והרי לפי מה שפרש כאן משום 'עובדין דחול' לכאורה גם לשיניים יש להצריך מברשת מיוחדת מאחר ורגיל להשתמש במברשת זו עם משחה באופן האסור. ויש לומר ששם שונה שההברשה כשלעצמה אינה מעשה חול ורק משום מריחת המשחה אסור, הלכך כשאין משחה אין כאן 'עובדין דחול'.

'תניא רבי נחמיה אומר: אף בחול אסור, מפני הפסד אוכלין'. דוקא כשעושה כן כדי לאכול הרבה, אבל אם מצטער מרוב אוכל – מותר להקיא, וכמו שאמר רבי יוחנן: ביד מותר – הרי שאין בדבר משום הפסד אוכלים, שמגיעת הפסד הגוף עדיף. כן כתב הרי"ף. ומשמע לו שחכמים אינם חולקים על רבי נחמיה. 'ברוך שבחר בדבריהם – שזו מדה מגונה ביותר ואינו נאה לזרע קדש' (רמב"ן).

דף קמח

'היכא דאיתמר איתמר היכא דלא איתמר לא איתמר' – ששבירת העצם יותר מסוכנת מפריקת היד (תורי"ד).

לכאורה נראה ששבר כזה שהרופא אומר שאין בו סכנה אם לא יחזירוהו, אף לא סכנת אבר – אין התר להחזיר, שהרי לא התירו החזרה אלא משום חשש סכנה כנ"ל. ואין במשמע כן מפשט הדברים בשו"ת שבט הלוי ח"ו כה. וצ"ע.

'... מכל האמור למעלה יראה דפרשת השברים פרשה סתומה היא, דלפעמים מחללין על לא דבר ועוקרין הלכות ברורות ולפעמים מותר לחלל, ולכן שמעו ותחי נפשכם; דחברת הצלה תהיה בחלקה ע"י יהודים שומרי מצוות ויודעי הלכות, וחלקה להבדיל ע"י גוים רופאים וחובשים, ובכל אופן יהיה במשרד שם ישראל זריו עומד על גביהם שהוא יורה להם אם לצאת מיד או לא. ובזה אופן גם בספיקות הנולדים מהשברים אם עשה ע"י גוי, קרוב שאינו פוגע בהלכה... וגם היושב ע"י הטלפון יכול להיות גוי מבין ועל ידו יושב הישראל הנותן ההוראה והמזרז לצאת אם צריך'... (מתוך שבט הלוי ח"ו כה).